

Hans Nikolaj Hansen

Genforeningens maler

Af Ingolf Haase

Møgeltønder 2017

Hans Nikolaj Hansen

Genforeningens maler

Forud for genforeningsfestslighederne fik kunstmaleren Hans Nikolaj Hansen til opgave at male Danmarks officielle "Genforenings-billede" til Frederiksborgsmuseet, Danmarks nationalgallerie. Selv om H.N. Hansen ikke var museets førstevalg, skulle

det siden vise at han var det helt rigtige valg. Hans Nikolaj Hansen Genforeningsbillede, som egentlig er tre selvstændige malerier, er mere end alle kendte fotografier, blevet vores billede af Genforeningsdagene og deres helt særlige stemning. Hans Nikolaj Hansen har selv givet en skildring af værkets tilblivelse, som her skal bringes efter et par korte biografiske noter om kunstneren.

Hans Nikolaj Hansen (15. maj 1853 i København – 14. marts 1923 på Frederiksberg) var en dansk maler og tegner.

Faren, C.J.A. Hansen, var vinhandler; moderen hed Sophie født Andrup. Efter at være blevet student i 1872 fra Borgerdydskolen på Christianshavn fulgte han sin allerede fra drengeårene udprægede lyst og gik som elev ind på Kunstakademiet, hvorfra han fik afgang i 1877. Det følgende år udstillede han sit første historiske billede, Uden for Sigbrits Port, hvorefter han tog til Paris og uddannede sig videre under Léon Bonnat.

Han ægtede i efteråret 1883 Ida Theodora Frederikke Rasmussen, datter af bandagist Ant. Rasmussen og Sophie født Wald. Efter deres skilsmisse blev hun i 1901 gift med skoleleder Emil Slomann.

Efter skilsmissen kunne Hans Nikolaj Hansen i 1900 gifte sig med Ella Ruben datter af etatsråd Bernhard Ruben og Ida Susanne Ruben. De flyttede til landstedet Christinelund på Præstø. Det mest kendte maleri er genforeningsmaleriet

fra 1921: Christian X rider over Grænsen, som hænger på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot.

Hansen blev medlem af Akademiets Plenarforsamling 1910 (Årsmedaljerne 1903 og 1910 for raderinger) og af Akademirådet 1915. 1909 valgtes han til formand for Grafisk Kunstnersamfund. 1916 blev han Ridder af Dannebrog.

Han er begravet på Asminderød Kirkegård.

Genforeningsbillederne

Hans Nikolai Hansen fortæller efterfølgende om sit arbejde med Genforeningsbillederne:

”Det var i juni 1920, en månedstid før Genforeningsfestlighederne. Jeg havde allerede forladt mit hjem i Fredensborg og taget sommerophold i mit hus i Ørnebjerg ved Skørping.

Da fik jeg pludselig uden forvarsel et telegram fra N:V: Dorph, der spurgte om jeg ville male det officielle genforeningsbillede til Frederiksborgmuseet.

I et brev, der kom dagen efter, fortalte N.V. Dorph, at man først havde henvendt sig til Joakim og Niels Skovgaard, der imidlertid havde sagt nej. At endvidere Irminger efter nogen tøven havde givet afslag. Nu bad han mig overveje og svare hurtigt. Tiden var jo langt fremrykket.

Til at begynde med så jeg med stor skepsis på mine egne muligheder for at løse opgaven tilfredsstillende; mine tidligere billeder fra Danmarks historie var kun få og langt friere i motivet (”Under Sigbrits Port”, ”Bønderne dømmer Torben Okse”) og min behandling af disse emner kom måske lidt på tværs af den almindelige opfattelse af historien. Men lysten manglede jeg ikke, og den sejrede. Tre dage efter telegraferede jeg ja og tog straks ned til Sønderjylland, hvor jeg kun havde været engang tidligere på udflugt sønden for Ribe.

Nu må dette ikke forstås, som om jeg stod kold og ufølsom overfor sønderjydernes lange og trofaste kamp. Nej, jeg havde allerede i 1898 i Køllerpolitikens dage, inspireret af min indignation over den prøjsiske voldspolitik, gjort to raderinger som mit indlæg i sagen. På den ene ser man en stor, tung og brutal gendarm til hest på vagt ved en gammel dansk kæmpehøj med et fredeligt landskab som baggrund. Den anden radering er en variant med en gendarm til fods. Jeg husker den ængstelse, hvormed man vogtede på mig i de dage på det værksted i Berlin, hvor jeg udførte raderingerne, og hvor man havde et umiddelbart indtryk af, at de var et angreb på prøjsisk politibrutalitet, der jo heller ikke var til at spøge med. Senere

havde illustreret ”la Cours” ”Forbudte Sange”, et udvalg af alle de sange, som prøjerne i årenes løb havde forbudt, mange gange helt uskyldige sange, som ingen djævel uden netop en prøjsisk øvrighedsperson kunne tage nogen som helst forargelse af.

Fra det øjeblik, jeg havde sagt ja, blev jeg stadig mere og mere grebet af opgaven. Jeg havde ingen ro. Jeg måtte straks af sted derned. Og så rejste jeg.

Med skitsebogen i hånden gennemstrejfede jeg forud hele genforeningsvej, den gamle grænseegn, Tyrstrup, Haderslev, Sønderborg; og 14 dage før Genforeningen var jeg på Dybbøl. Overalt tog jeg skitser og satte mig ind i de topografiske forhold, og jeg begyndte allerede nu at tænke over en helhedsplan.

Jeg standsede foreløbig ved en plan om at skildre Genforeningen i 5 mindre billeder, der først på et noget senere tidspunkt måtte vige for den endelige løsning: et trefløjet billede, et triptychon, som det nu ses på Frederiksborgmuseet.

De fem små billeder, som jeg først havde planlagt, var følgende:

1) Riddet over grænsen. 2) Kongens møde med gejstligheden ved Tyrstrup kirke. 3) Flaget overrækkes kongen på Dybbøl. 4) Veteraner, samlede om den gamle fane. 5) Bønderne ved grænsen.

Da jeg var nået så vidt, tog jeg hjem igen til Ørnebjerg og fordybede mig i opgaven. I den uges tid, der var igen, før genforeningsfestlighederne skulle begynde,

Den 9. juli, den dag da kongen i København underskrev genforeningsdokumentet, den egentlig genforeningsdag, kørte jeg ned gennem Jylland under klokkeringning.

Om aftenen den 9. kom jeg til Christiansfeld, hvorfra der kun er kort vej op til Frederikshøj toldsted, hvor kongen den næste dag skulle ride over grænsen. Den smukke gribende stemning fra klokkeringningen om formiddagen forvandlede til nedtrykthed; thi det øsregnede. – Men næste morgen var det mildt gråvejr med varme strejf af sol, og noget før kl. 9 om morgenen stod jeg der, hvor kongen red over grænsen. Jeg havde sommerfrakken over armen og skitsebogen i hånden, beredt til at optage det store øjeblikks stemning i mig.

Jeg skal ikke gentage alle de enkeltheder, folk kender så godt fra aviserne, den alvorlige glæde, der var over kongen hele holdning og alt, hvad han gjorde og foretog sig, lige fra det øjeblik, han med blottet hoved red ind gennem æresporten, til han med den lille pige foran sig på sadlen ombølgedes af en jublende folkemængde, der sprængte alle afspærringer.

Der var en stor skøn stemning over det hele, og jeg håber, at det er lykkedes mig at beholde noget deraf i mit billede.

Et par bemærkninger om billedet! Til venstre i forgrunden ser man nogle danske højskoletyper og lidt bag disse Kloppenborg Skrumsager, der med P.I. Refshauge ved sin side svinger hatten til velkommen. Billedets forgrund lige foran kongen er opfyldt af de unge kvinder, der strør blomster på hans vej, og en af de allestedsnærværende spejderdrengene. Til højre ser man en af de sønderjyske ringrider i færd med at stige til hest. Og bag hesten skimter man Sigurd Berg, Henrik Pontopidan, Klaus Berntsen, prof. Vilh. Andersen, statsminister Neergaard og i kanten min egen profil.

Da kongen satte sin hest i bevægelse og red videre, trængte den uhyre menneskemængde i den grad på, at vi bogstavelig talt maledes som af en menneskeelv helt ned til Tyrstrup, hvor jeg nåede tidsnok til at se gejstligheden byde kongen og dronningen velkommen i Tyrstrups gamle kirkeportal, en stemning, som jeg har skitseret i medfølgende kultegnning.

Kun et ubehageligt minde har jeg fra denne dag. Da jeg nåede Tyrstrup, opdagede jeg, at min splinternye overfrakke var borte. Jeg kom til at tænke på manden fra "E Bindstouw": "A møst mi Maanbed te mi Plhv, aa A haar aalle sit et sihn."

Også i Haderslev var det et såre smukt motiv, da bispen ved indgangen til domkirken hilste kongen velkommen. Jeg mindedes uvilkårligt af min børnelærdom Grundtvigs digt, "Bisp Wilhelm og Kong Svend" med de smukke begyndelseslinier:

*At nær ved Kieke stander Slot,
det sagtens kan sig føjr;
men Haand i Haand man Bisp og Drot
kun sjældent har for Øje...*

Herfra kørte vi til Årøsund, hvor Ægir ventede os. Om morgenen lettede vi og kom til Sønderborg umiddelbart før kongen, der steg i land i strålende sol og det herligste vejr. Og således begyndte den 11. juli, genforeningsfesternes store dag, Dybbøldagen.

Selve Dybbølfesten var mægtigt gribende. Henover disse skanser og denne jord, der er mættet med fortidens blodige minder, bølgede nu et hav af mennesker, grebet af en eneste stor lykkefølelse. Ingen spot, ingen lyst til grin og sjov rev den mindste flænge i denne store og hele stemning, der kun et sekund blev brudt af flyvemaskinens forstyrrende og alt for moderne klapren. Et helt folk hyldede dybt bevæget sin egen enhed i sin konges person. Intet øjeblik forhindrede det

programmæssige arrangement den bundne hjertevarme i at give sig skønne og uforglemmelige udtryk.

Hvilken stor pathos var der ikke over det øjeblik, da grev Schack Schackenborg aflagde sønderjydernes troskabsed til kongen og tiltalte ham med du! Og hvor rørende klang ikke Axel Juels smukke vers i den gamle 85-årige veteran Hans Thomsen, Sundsmarks helt ukunstneriske fremsigelse, da han overgav kongen det gamle flag, det sidste, der i 64 blev strøget i Sønderborg by, mens, det sidste, der i 64 blev strøget i Sønderborg by, mens fire unge hvidklædte kvinder bar flaget op til kongen, der ydmygt bøjede sig og kyssede det.

Og da gamle Hans Thomsen for egen regning tilføjede: ”Jeg beder kongen modtage veteranernes kærlighed”, og kongen dybt bevæget omfavnede og kyssede den gamle mand, da mødtes fortidens og nutidens Danmark i en helt lykkelig og ægte dansk stemning. Det var Danmark og kunne kun være Danmark; det var dansk som et eventyr af H.C. Andersen er det.

Det var et udtryk af taknemmelig følelse og kongelig værdighed over kongen, der gag på gang måtte bide gråden i sig; og bag og kongen stod de to dronninger, lykkelige og betagne af øjeblikkets store stemning,

I midt midterbillede har jeg søgt at sammentrænge denne stemning og valgt øjeblikket lige efter, at kongen har kysset det gamle flag, da han atter løftet hovedet. Mens de fire unge piger, der bar flaget, ikke er portrætter, er Hans Thomsen naturligvis portræt.

Den, der overværede Dybbølfesten, glemmer den aldrig. Stemning på stemning bølgede gennem sindene, og jeg selv skal være den første til at indrømme det næsten uoverkommelige i at give denne rigdom i et eneste billedes afgrænsning.

Vi var nået frem til den officielle Genforenings tredje dag, den 12. juli. Med udgangspunkt i Sønderborg skulle kongen køre tværs over Sønderjylland til Tønder. I modsætning til de to foregående dage, der havde deres kulminationspunkter i ridtet over grænsen og Dybbelfesten, var det på denne dag selve landevejens stemning, der blev det prægende og afgørende, denne landevej, der havde den nye grænse med dens mange udelukkede landsmænd som den dystre og alvorsfulde baggrund. Skulle nogen enkelt begivenhed havde midtsamlet denne dags stemning, da måtte det have været kongens møde med flensborgerne ved Kruså, som jeg, der kørte i en bil, der på hele strækningen var 10 minutter forud for kongen, desværre ikke personligt oplevede.

Vejen går igennem fattige sogne med opdyrket hedejord. Overalt var folk mødt frem ved landevejen, snart i køretøjer, snart i mindre grupper udfor landsbyer

og gårde, grupperede om et flag og en gammel bedstemor, som var båret ud til vejen i en lænestol for at hilse på landets konge.

Vi, N.V. Dorph, museumsinspektør Andrup og jeg, kørte som sagt i forvejen. Iførte vore hvide sommerkitler, blev vi selvfølgelig betragtede som kongens mundkok med følge, der skulle i forvejen for at sætte smag på maden; og overalt råbte de; kommer han dog ikke snart! – Han, det var naturligvis kongen.

Ud for de tyske domænegårde var de tysksindede også mødt ved vejen om en tom flagstang og i sørgedragt. Der var noget gribende og dystert malerisk over denne tyskernes tavse protest, der i erindringen genkaldte vore egne trængselsår. Det virkede som skyggen i et solskinsbillede. Men når vi var vel forbi dem og vendte os mod gården, hændte det, at en strålende fornøjet, dansk tjeneste pige ode på havegærdet vinkede til os med et lille dannebrogssflag.

På den højre fløj af mit genforeningsbillede, der viser forskellige landsbytyper samlede om et Dannebrogssflag ved landevejen, har jeg søgt at samle den tredje dags stemning. Billedet er malet ved 3-tiden og set nord fra. I sydøst i retning af Flensborg står det truende uvejr, som man ikke med sin bedste vilje kunne være at opfatte som et symbol på 2. zones skæbne.

Jeg er nået til ende med skildringen af de sindstilstande og stemninger, hvoraf mit genforeningsbillede er blevet til. Som komposition begrænses billedet til begge sider af de to grænser, den gamle Kongeågrænse og den nye Flensborg-Tønder-Grænse. Hele billedets handling foregår inden for Sønderjyllands område og kulminerer i det store midterbillede fra Dybbøl med dets lyse og lykkelige stemning.

Jeg har, nær de 70, gennem dette arbejde været stillet overfor en af mit kunstnerlivs skønneste og betydeligste opgaver; og så godt som jeg har formået, har jeg forsøgt at give et billede af mit fædrelands lykkeligste og minderigste dage.

